

Jeruzalem

Marco Baars

Colofon

Jeruzalem

© 2019 Odyssee Reisgidsen | www.odyssee-reisgidsen.nl

© 2019 Marco Baars

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tweede, geactualiseerde druk 2019

Auteur: Marco Baars

Serieredactie: Bartho Hendriksen en Leo Platvoet

Foto's: Sjaak Verboom en Marco Baars

Kaart: UvA-Kaartenmakers, Castricum | www.uva-kaartenmakers.nl

Omslag: naar een ontwerp van De Weijer Design | www.deweijerdesign.nl

Met bijzondere dank aan Eric van der Donk

Odyssee Reisgidsen

Odyssee Reisgidsen levert zijn titels als paperback of als e-book. Paperbacks zijn verkrijgbaar bij de (reis)boekhandel in Nederland en Vlaanderen, via Bol.com of de Odyssee-website. De e-books zijn alleen verkrijgbaar via de Odyssee-website. Daarbij kan de reiziger zijn of haar eigen gids samenstellen. Uiteraard proberen wij de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk te houden. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Odyssee zoekt

Naar Extremadura, Oekraïne, Moldavië of een andere onbekende bestemming aan de randen van Europa of de wereld geweest? En je wilt je bevindingen op papier zetten? Odyssee zoekt de uithoeken van Europa op. Meer informatie: www.odyssee-reisgidsen.nl

Volg Odyssee Reisgidsen op Facebook en twitter

Foto omslag paperback: Zicht vanaf de Olijfberg over de Oude Stad en het nieuwe Jeruzalem

Foto titelpagina: Mahaneh Yehuda Markt

NUR 517

ISBN 9789461230393

NUR 517

Voorwoord

Israël en de Palestijnse gebieden vormen het snijpunt waar jodendom, christendom en de islam samenkomen en... met elkaar botsen. Duizenden jaren gemeenschappelijke geschiedenis leren ons dat. Profeten en aartsvaders, Abraham, David, Jezus en Mohammed zouden hier hebben rondgewandeld. Het brandpunt van dit alles vormt Jeruzalem. Voor velen is en blijft de Heilige Stad het middelpunt van de wereld. In de 21ste eeuw voeden media, godsdienst en politiek elkaars belangstelling voor Jeruzalem 24 uur per dag. Niet eerder werd de stad zo sterk onder de loep genomen als tegenwoordig. Joodse, christelijke en islamitische heiligdommen liggen er vrijwel overal bij elkaar, naast elkaar en boven op elkaar.

Het intens kloppende hart van de stad vormt de historische kern: de Oude Stad. Een opeenhoping van markten, tempels, kerken, ruïnes, graftombes, moskeeën en synagogen waar je dagen doorheen kunt dwalen. In deze gids neem ik je mee naar het bruisende hart van de Oude Stad maar zal ik ook aandacht vragen voor een aantal plekken buiten de Oude Stad, en zelfs buiten Jeruzalem, die zeker ook het bezoeken waard zijn. Daarnaast heb ik voor wie niet dagelijks te maken heeft met jodendom en islam een aantal verdiepende kaderteksten in de gids opgenomen. In de kaderteksten zal ik ook wat langer stilstaan bij het conflict tussen Israël en de Palestijnen dat al decennia in het nieuws is en dat helaas nog veel langer zal blijven.

En dan dit nog. Het klinkt misschien vreemd, maar Jeruzalem is een van de veiligste vakantiebestemmingen ter wereld. Het type criminaliteit dat de reiziger doorgaans treft, komt in Jeruzalem nauwelijks voor. Onze beeldvorming wordt uiteraard sterk bepaald door de koppen in de kranten en de beelden op televisie die verslag doen van de veelal gewelddadige confrontaties tussen Israël en de Palestijnen (en soms ook de buurlanden). Van deze militaire conflicten zijn toeristen vrijwel nooit het slachtoffer, maar het beeld 'dat je nu niet in Israël moet zijn' is hardnekkig. In deze gids hoop ik duidelijk te maken dat reizen naar Israël en de Palestijnse gebieden heel goed mogelijk is wanneer een aantal spelregels in acht genomen wordt.

Veel reisplezier in Jeruzalem!

Marco Baars

Tips

Uiteraard houdt Odyssee zich aanbevolen voor reacties van kritische lezers. Zijn er foutieve vermeldingen, wijzigingen in openingstijden, prijzen en dienstregelingen? Laat het ons weten! Of heb je tips over hotels, pensions, campings en dergelijke? Ook dat horen we graag!

Stuur een email naar: info@odyssee-reisgidsen.nl

Inhoudsopgave

Jeruzalem verkennen

Een onuitputtelijke bron van inspiratie 7

Moslimwijk

Moslimwijk verkennen 9

Christelijke wijk

Christelijke wijk verkennen 16

Joodse wijk

Joodse wijk verkennen 23

Armeense wijk

Armeense wijk verkennen 29

Rond de binnenstad

Langs de muren van de oude stad 32

Nieuwe Stad

De Nieuwe Stad verkennen 44

Omgeving van Jeruzalem

Omgeving van Jeruzalem verkennen 57

Westelijke Jordanoever

Bethlehem en omgeving verkennen 66

Geschiedenis

Jeruzalem geschiedenis 74

Praktische informatie Jeruzalem

Overnachten 93

Eten en drinken 95

Cultuur 96

Op stap in Jeruzalem 98

Kaders

Islam 13

Bar mitswa 15

De Verlosser volgen in zijn lijden 22

Huis van samenkomst: de synagoge 25

Joods fundamentalisme: Haredim 53

Shoah of Holocaust? 59

Maquette bijbels Jeruzalem naar Israel Museum 64

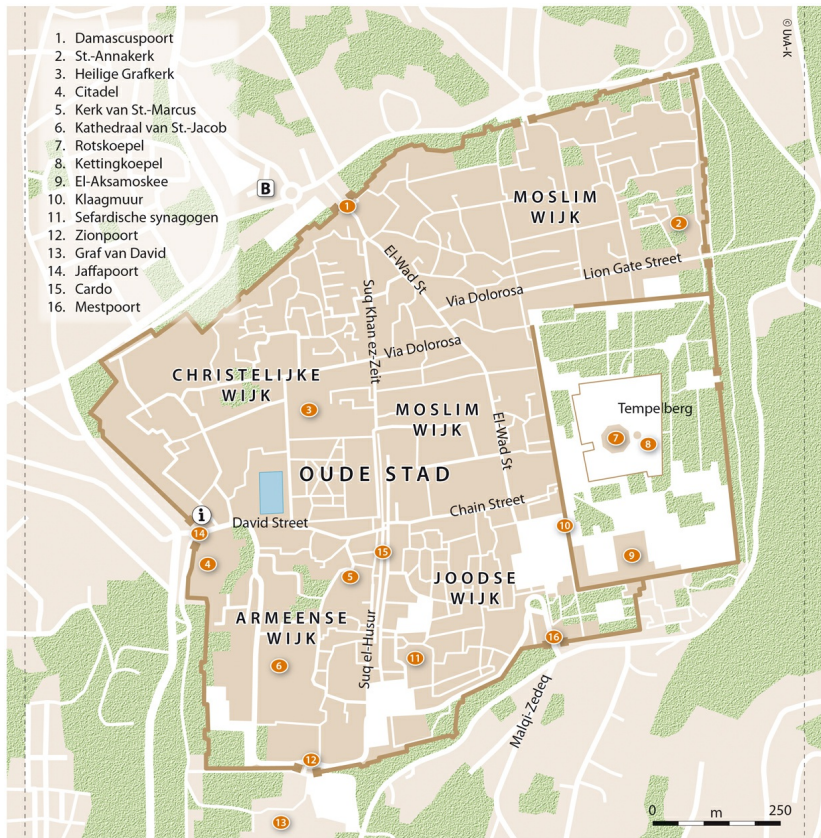
De Palestijnse gebieden 66

Apartheidsmuur of veiligheidshek? 73

Joodse religieuze gebruiken 75

De lekkerste gerechten 95

1. Damascuspoort
2. St.-Annakerk
3. Heilige Grafkerk
4. Citadel
5. Kerk van St.-Marcus
6. Kathedraal van St.-Jacob
7. Rotskoepel
8. Kettingkoepel
9. El-Aksamoskee
10. Klaagmuur
11. Sefardische synagogen
12. Zionpoort
13. Graf van David
14. Jaffapoort
15. Cardo
16. Mestpoort

0 m 250

Een onuitputtelijke bron van inspiratie

De Kettingkoepel (links) en de Rotskoepel op de Tempelberg

Godsdienst kent heel veel gezichten. Enerzijds is het een krachtige bron van inspiratie terwijl het anderzijds vaak heeft aangezet tot geweld en onverdraagzaamheid. Beide kanten van het geloof vind je bij uitstek terug in Jeruzalem. De stad bezielt miljarden aanhangers van het jodendom, christendom en de islam. In deze gids gaat het dan ook voornamelijk over de plekken die samenhangen met de drie grote monotheïstische godsdiensten. Daarbij schuwen we een uitgebreide blik op de geschiedenis niet maar kijken we ook naar de dagelijkse werkelijkheid van het leven in Jeruzalem in het bijzonder en Israël in het algemeen. Het zijn dus die religies die Jeruzalem uniek maken. Maar... er is natuurlijk meer. Veel meer.

De stad is ook een ontmoetingsplaats van vele culturen. De uitingen daarvan vind je in geuren en kleuren in met name de Oude Stad. Markten, nauwe stegen, gezellige pleinen, eeuwenoude huizen, honderden restaurants en winkeltjes, ezels bepakt met koopwaar en toeristen op zoek naar kerken, pleinen, muren, synagogen, een moskee, een broodje falafel of een kop koffie. Hier merk je meteen hoe groot ook de Arabische culturele invloed op het leven in Jeruzalem is geweest en nog steeds is.

Jeruzalem is echter meer dan de Oude Stad. Buiten de stadsmuren ligt een moderne stad met talrijke hotels, winkelcentra, interessante musea, café's en een grote diversiteit aan bezienswaardigheden. In Jeruzalem vind je namelijk ook het grootste en wellicht meest indrukwekkende Holocaustmuseum ter wereld (Yad Vashem), de Dode Zeerollen in het Israël Museum en door Marc Chagall beschilderde ramen in het Hadassah Medisch Centrum. En wie Jeruzalem bezoekt maakt natuurlijk een uitstapje naar Bethlehem. Daarmee stap je de

wereld van de Palestijnen in ook dat is dan weer een heel lange, boeiende en conflictrijke geschiedenis. We staan er uitgebreid bij stil. Jeruzalem: gevarieerder, boeiender en complexer kun je het nauwelijks krijgen.

Stadsmuren

Stadsmuren rond de Tempelberg met de dichtgemetselde Gouden poort

Sultan Suleiman de Grote bouwde na 1517 de huidige **stadsmuren** die op tal van plaatsen werden versterkt met torens en poorten. Deze stadsmuren lenen zich uitstekend voor een heerlijke wandeling en eerste verkenning van de Oude Stad. Je kunt vanaf de Jaffapoort de **Ramparts walk** (za- do 9-16 uur, vr 9-14 uur, ILS 12-20) maken. Het is om veiligheidsredenen niet mogelijk de volledige tocht over de muren te maken. Kaartjes kun je kopen bij het informatiecentrum bij de Jaffapoort. Advies: neem de route van de Jaffapoort naar de Leeuwenpoort. De wandeling van de Jaffapoort naar de Mestpoort is minder indrukwekkend en veel korter. De Oude Stad heeft dus een stadsmuur waarin acht poorten zijn aangebracht waarvan er zeven een toegang vormen tot deze zo bijzondere plek. Binnen de muren is de stad verdeeld in vier wijken: in het noordwesten de christelijke wijk, in het noordoosten de moslimwijk, in het zuiden de Armeense wijk en in het zuidoosten de na 1967 herbouwde Joodse wijk. Die wijken worden hieronder besproken.

Moslimwijk verkennen

Zoete lekkernijen in de moslimwijk van de Oude Stad

Zonder twijfel is de moslimwijk de aantrekkelijkste wijk van Jeruzalem. De wijk bestaat uit een wirwar van straten, zijstraatjes en stegen. Een deel van die straten wordt overdekt door bogen en gewelven. De twee hoofdstraten die de scheidingslijn vormen van de christelijke en de Joodse wijk, zijn respectievelijk de Khan es-Zeit Straat en de Ha Shalsholet Straat. De eerste verbindt de Damascuspoort met het hart van de stad. Je vindt hier voornamelijk winkeltjes. De kooplieden bieden groenten, fruit, meel, broodjes met sesamzaad en nog veel meer aan. Daarnaast vind je er ook kleding, aardewerk, lederwaren, sieraden en antiek (of zaken die op antiek lijken). In de werkplaatsjes zijn slaggers, kleermakers, smeden, bakkers, schoenmakers en koperslaggers bezig. Veel mannen en vrouwen lopen er doorgaans nog in traditionele kleding: vrouwen met lange rok en hoofddoek en mannen in de keffijah, die door een zwart koord van kameel- of geitenhaar wordt vastgehouden. De bezoeker moet oppassen niet te worden 'aangereden' door een van de zwaarbeladen ezeltjes en mannen met hoog opgestapelde karren met goederen. Kopers en verkopers vullen de straten en soms is er geen doorkomen aan. Toch is een bezoek aan de moslimwijk van harte aan te bevelen.

Tempelberg

De **Tempelberg** (Arabisch: *Al Haram al Sjarif*) is een heilige plaats voor moslims en joden, die elkaar de plaats dus betwisten. De huidige politieke situatie heeft ertoe geleid dat het in principe verboden is voor joden om de Tempelberg te betreden maar daar houden niet alle joden zich aan. Orthodoxe groeperingen, zoals de 'Getrouwen van de Tempel', betreden het heiligdom soms toch en dat leidt vrijwel altijd tot moeilijkheden. Soms loopt het volledig uit de hand. In 1990 vielen er zelfs veel doden onder moslingelovigen.

Tempelberg okt-maart za-do 7.30-10.30 en 12.30-13.30 uur, apr-sep za-do 8.30-11.30 en 13.30-14.30 uur • gratis

De Tempelberg bestaat uit een vrijwel rechthoekig plein op de top van de berg Moria. De ruimte, die ongeveer een zesde deel van de gehele Oude Stad in beslag neemt, is aan alle zijden door muren omgeven. Herodes verbreedde het plein. De Westelijke Muur, die wij beter kennen als de Klaagmuur, maakt deel uit van die uitbreiding. Het midden van het plein is ongeveer 4 m hoger dan de omgeving. Daar geven trappen toegang tot de Rotskoepel. Elf poorten vormen ingangen tot het plein. De twaalfde is de Gouden Poort en die is dichtgemetseld. De Tempelberg is de plaats waar Abraham bereid was Isaak te offeren, waar David een altaar oprichtte, waar koning Salomo in ongeveer 950 v. Chr. de Eerste Tempel bouwde en waar de Tweede Tempel in 70 n. Chr. door de Romeinen werd verwoest. De Romeinen bouwden er een tempel ter ere van Venus, die op zijn beurt door de Byzantijnen werd afgebroken. De plaats werd een steengroeve en een vuilnisbelt. De Byzantijnen wilden er de overwinning van het christendom en de vervulling van Jezus' voorspelling van de verwoesting van de tempel mee symboliseren.

Het kan voorkomen dat de toegang tot de Tempelberg zonder enige uitleg of aankondiging gesloten is. Bezoekers moeten gepaste kleding dragen. Er kan om je paspoort gevraagd worden. Niet-moslims mogen de Tempelberg alleen binnen via de Maghrebpoort (direct naast de Klaagmuur). Moslims mogen van alle andere poorten gebruikmaken. Niet-moslims mogen de Rotskoepel niet betreden. Reken op minimaal een uur wachttijd.

Rotskoepel

Toen de Arabieren de stad veroverden (638) en de Tempelberg gingen beschouwen als de plaats vanwaar Mohammed ten hemel was gereden veranderde de functie van de Tempelberg.

Kalief Abd el-Malik begon op deze berg de bouw van hét centrale bouwwerk van het oude Jeruzalem, de **Rotskoepel**, waarvan de schitterende, goudkleurige koepel al dertien eeuwen het silhouet van de stad bepaalt. Op de plek waar zich het offeraltaar in de tempel van Salomo bevond, staat nu de Rotskoepel. Naast dit historische feit ontstonden er ook legenden rond de berg. De bekendste is dat Noach met de ark om de top van de berg zou hebben gevaren terwijl een ander verhaal wil dat de engel Rafaël op de berg het laatste oordeel zal aankondigen. Het achthoekige bouwwerk heeft vier deuren. De westelijke deur, de Vrouwenpoort, is tegenwoordig de hoofdingang. De noordelijke poort is de Paradijsdeur (*Bab el-Jenneh*). De oostelijke ingang heet Daviddeur (*Bab Daud*) en leidt naar de